

Úvod do filozofie 2/Filozofie 2

Empirismus, solipsismus a skepticismus

Empirismus aneb od nesmyslů ke smyslům

- jaké jsou zdroje lidského poznání?
- jaké jsou jeho možnosti a hranice?
- co je pravdivé poznání?
- je garantem poznání autorita, rozum nebo Bůh?

Francis Bacon, baron z Verulamu (1561–1626)

- nenašel zálibení v matematice, nebyl radikálním empirikem
- odmítání autorit (zejména Aristotela)
- to, co je nám jasné, nám má být podezřelé!
- hledání vědecké metody (problém *demarkace*)

Stěžejní dílo: *Nové organon* (1620), *Nová Atlantis* (1626)

Vědecká metoda – experiment a indukce:

1. pracovní hypotéza,
2. experiment uspořádaný podle cíle,
3. vyvození důsledků a formulace obecných závěrů,
4. ověření novými experimenty.

Labutě a problém s indukcí!

Rozdíl mezi indukcí a dedukcí

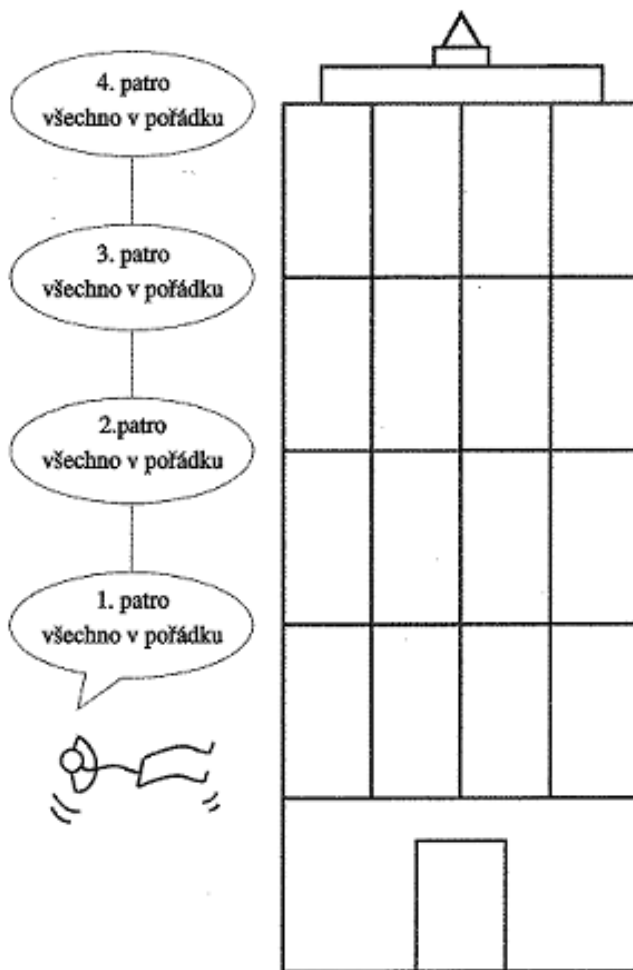
INDUKCE	DEDUKCE
Pozorování	Teorie
Nalezené pravidelnosti	Hypotézy
Předběžné závěry	Pozorování
Teorie	Přijaté/zamítnuté hypotézy

**Jsem výjimka
vyvracející teorii!**

Proč induktivismus není vždy spolehlivá metoda poznání?

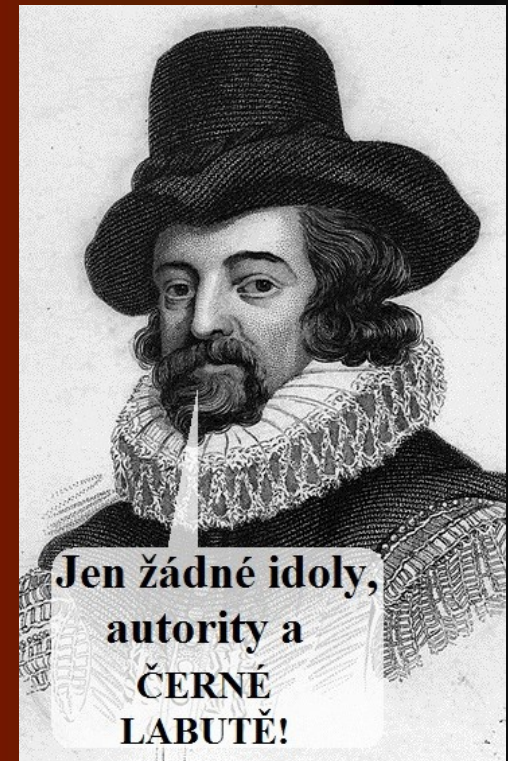
Problém radikálního induktivisty

Teorie idolů (idol jako překážka poznání!):

1. idoly rodu
2. idoly jeskyně
3. idoly trhu
4. idoly divadla

Pojetí vědy jako moci sloužící k ovládnutí přírody člověkem: „*Vědění je moc*“ → etické konsekvence!

„Vynaložit na studium příliš času je lenivost; zneužívat jej pro ozdobu je opičáctví; a řídit se ve všem vyčtenými pravidly je školometské hnidopišství.“

Thomas Hobbes (1588–1679) aneb boj s Leviathanem!

- anglický filosof, teoretik monarchického absolutismu a koncepce **společenské smlouvy**.
- představitel *materialismu* (obviňován s ateismu).
- stěžejní dílo: *Leviathan neboli O podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského* (1651), *O tělese* (1655).
- matematiku považoval za jazyk pro univerzální vědu.
- ve vědě zastává **nominalistickou** pozici (obecniny existují pouze jako jména).
- zavádí **konvencionalistické pojetí pravdy**: pravdivá věta je taková, kde subjekt a predikát odkazují k téže (člověkem definované) věci.

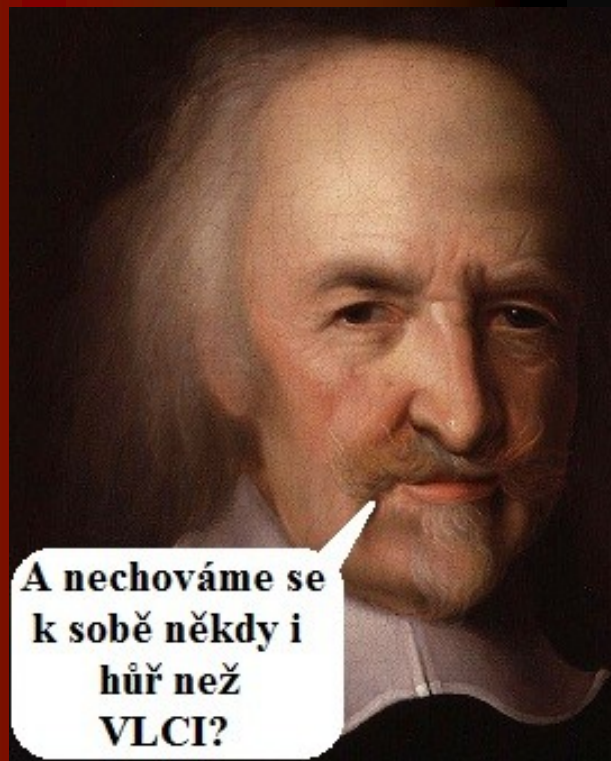
- vše jsoucím je materiální, podléhá mechanickým zákonům pohybu částic, a to včetně člověka a jeho jednání → pohyb je universálním principem!
- mechanicky vznikají také představy vědomí (*phantasmata*), za paměť a vědomí vděčíme zákonu setrvačnosti. Navrhl, aby mysl byla považována za výpočetní systém – stroj, který pracuje se slovy prostřednictvím aritmetických operací.

Problém: *Jak vědomí ví o materiálních objektech?*

- o Bohu můžeme vypovídat pouze to, že je příčinou světa; jeho podstatu však poznat nemůžeme a jeho uctívání je pouze věcí dohody.

V *Leviathanu* je popisován *přírozený stav* před vznikem státu → válka všech proti všem, člověk je člověku vlkem (*homo homini lupus*), neboť člověk je egoista, touží pouze po svém zachování a po moci!

- člověk se na základě rozumové úvahy svého *přírozeného práva* vzdává a uzavírá (hypotetickou) *společenskou smlouvu* všech se všemi, neboť tak zvýší své pohodlí a šanci na přežití → vzniká stát, „*politické těleso*“, které funguje podle fyzikálních zákonitostí.

John Locke (1632–1704) aneb Empirismus jako sensualismus!

Stěžejní dílo: *Esej o lidském rozumu* (1688), *Dvě pojednání o vládě* (1689).

- odmítnutí koncepce vrozených idejí (žádné nejsou!).
- poznání má zkušenostní charakter → smyslové vjemy.
- mysl jako „*tabula rasa*“, obsahem mysli jsou ideje a všechny pocházejí ze zkušenosti!
- idea je „obraz v mysli“, **předmětem poznání jsou ideje**, ne jednotlivé věci!
- reflexe (tedy jakákoliv mentální aktivita, tedy i chtění, pochybování, obavy atd.) přichází až po smyslovém vnímání.

Ideje se dělí:

- 1.) jednoduché – smyslový počitek;
- 2.) složené – vytvořené z jednoduchým (kentaur, nosorožec).

Věci mají kvality:

- 1.) primární – jsou „nutné“, „objektivní“ (tvar, velikost, váha, počet apod.),
- 2.) sekundární – mají původ ve smyslovém („subjektivním“) vnímání (barva, teplota, chuť, vůně apod.).

Otázka: Existuje zvuk, když ho nikdo neslyší?

Sociální a politické myšlení – Locke jako inspirátor **politického liberalismu**

- **pozitivní teorie vlády** → 2 základní premisy:

- 1.) **přirozený zákon** (člověk se od přirozenosti nachází ve stavu dokonalé svobody a rovnosti) a
- 2.) **společenská smlouva** (nevýhody přirozeného stavu lidi přiměly dobrovolně přestoupit ve stav, kde společenskou smlouvou ustanovili pravidla, která ruší tyto nevýhody).

Moc ve státě rozdělil na 2 složky: **zákonodární** (legislativní - parlament), **výkonnou** (exekutivní - vláda). **Montesquieu** pak (o něco později) přidal složku **soudní** (justice).

Majetkem někoho se věc stává ve chvíli, kdy člověk vynaloží nějakou **práci**, aby ji získal.

„Moje svoboda končí tam, kde se začíná svoboda jiného.“

George Berkeley (1685-1753) aneb Od sensualismu k solipsismu!

- není nutné rozlišovat mezi primár. a sekund. kvalitami, všechno to jsou jen počítky!

- irský biskup a filosof, stěžejní dílo: *Pojednání o principech lidského poznání* (1710).
- pozice *imaterialismu* (věci jsou jen filosofickým výmyslem!) a *solipsismu* → „**esse est percipi**“ (být znamená být vnímán) → člověk vnímá jenom ideje, jen ty pro člověka reálně existují.

- když jsou věci vnímané, musí být nějaký vnímající → vznik pojmu já;
- když věci existují bez ohledu na mé vnímání, musí existovat nějaký vyšší Vnímatel → Bůh (vznik představy Boha).

Existují dvě skupiny jsoucen:

- 1.) **ideje** (barva, chuť, tvrdost apod.),
- 2.) **substance**, jimiž jsou tyto ideje vnímány (mysl, duch).

Abstraktní ideje neexistují → obecné pojmy neoznačují reálná jsoucna – pozice důsledného *nominalismu*.

David Hume (1711-1776) aneb Kde jsou hranice lidského poznání?

- skotský filosof a historik, stěžejní dílo:

Zkoumání lidského rozumu (1748),
Zkoumání morálních principů (1751),
Dialogy o přirozeném náboženství (1779).

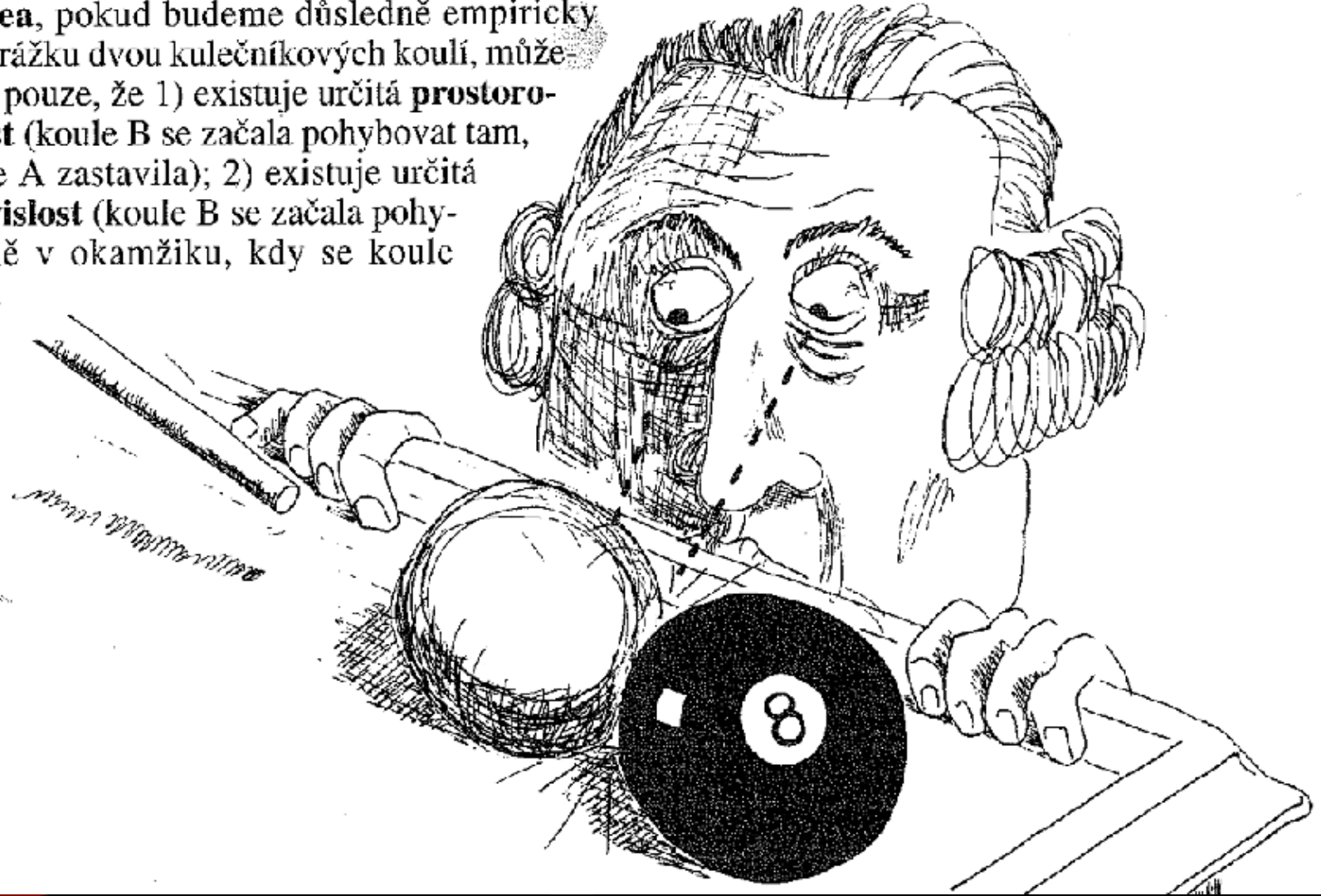
- pozice skepticismu → nemůžeme poznat ani sebe, ani svět!

- vztah mezi příčinou a účinkem není nutný, jenom pravděpodobný, jde o zvyk → kritika determinismu!

Problém s determinismem...

Podle **Humea**, pokud budeme důsledně empiricky analyzovat srážku dvou kulečnickových koulí, můžeme připustit pouze, že 1) existuje určitá **prostorová souvislost** (koule B se začala pohybovat tam, kde se koule A zastavila); 2) existuje určitá **časová souvislost** (koule B se začala pohybovat přesně v okamžiku, kdy se koule A zastavila).

- vlastní **já** je idea, která nepochází ze žádného smyslového vjemu → pokud neexistuje já, není ani duše, ani nesmrtelnost.
- kritika *teleologického důkazu Boží existence* → je možné, že hmota uspořádává sebe sama (nepotřebuje na to Boha).
- když neexistuje příčina a účinek, neexistuje ani prvotní příčina, tedy Bůh.
- existenci Boha není možné dokázat pomocí racionálních důkazů, ani prostřednictvím smyslové evidence.

Už žádné čáry máry!

- odmítání zázraků → **Humova břitva:**

„Žádné svědectví není s to dokázat zázrak, ledaže by šlo o svědectví takového druhu, že by jeho mylnost byla ještě zázračnější než skutečnost, kterou se snaží doložit.“

Jednoduše řečeno: Jakýkoliv svědek může být oklamán, tudíž je zázrak obtížně doložitelný.